

Je ziet iets in de natuur, je neemt iets waar in de wereld, je verwondert je – en je wilt meer weten. Hoe zit het precies? Hoe werkt dit, hoe komt dat, waar leidt het toe? Zulke vragen liggen aan de basis van alle wetenschap. Ook als je het geen wetenschap noemt.

‘Advocaat van de natuur en spreekbuis van het milieu’, zo noemt radio- en televisieprogramma Vroege Vogels zich. ‘Je dagelijkse portie natuur!’, heet het op Instagram. In Vroege Vogels wordt veel door die natuur heengelopen, al dan niet op kaplaarzen. En er wordt vol vrolijke nieuwsgierigheid en vaak ook met ontzag naar planten en dieren, zwammen en schimmels gekeken.

Maar vergis je niet. De redacteurs volgen het wetenschappelijke nieuws op de voet. De jury van de Irispenning weet uit betrouwbare bron: als de biologieredacteur van de wetenschapsredactie van NRC een interviewkandidaat benadert, dan schuift die regelmatig diezelfde week óók bij Vroege Vogels aan. Wetenschappers offeren graag hun vroege zondagochtend op om te gast te zijn in de studio, of op reportage in het veld.

Met al die goed onderbouwde natuurverhalen lokt Vroege Vogels een publiek naar de wetenschap dat misschien niet eens per se wetenschap zoekt, maar het wel krijgt. Publiek van alle leeftijden. En dat al zesenvestig jaar, want zo lang bestaat het radioprogramma al. In al die jaren heeft het uiteraard wisselende presentatoren, verslaggevers, columnisten en andere deskundigen gekend. Het programma is veranderd, maar ook vertrouwd gebleven. En er is via steeds meer kanalen van te genieten. Na de radio kwam er een tv-programma bij, en een podcast, en verschillende sociale media, om steeds nieuwe mensen te kunnen bereiken.

Als geen ander instituut – want een instituut kunnen we het zeker noemen – weet Vroege Vogels de mensen bewust te maken van de natuur om hen heen. Belangrijker nog: Vroege Vogels weet het grote publiek bij de natuur te betrekken en ervoor te zorgen dat mensen mee denken en mee doen. De website van Vroege Vogels plaatst dagelijks prachtige natuurfoto’s en filmpjes die door luisteraars en kijkers zijn gemaakt. Op het drukbezochte forum van die website worden natuurvragen gesteld en beantwoord. En op de zogeheten Fenolijn kunnen luisteraars hun bijzondere waarnemingen van seizoensgebonden natuurverschijnselen inspreken. Die worden dan weer samen met wetenschappers verder onderzocht.

Dat Vroege Vogels zichzelf ‘advocaat van de natuur’ noemt, is geen loze kreet. Onvermoeibaar blijft het programma thema’s als klimaatverandering, milieuvervuiling en het belang van biodiversiteit onder de aandacht brengen van een breed publiek. Thema’s die nog minstens zo belangrijk en actueel zijn als toen het programma in 1978 begon. We kunnen wel stellen dat Vroege Vogels natuur dichtbij brengt en zo bijdraagt aan het voortbestaan ervan.

Dat Nederland sinds vorig jaar een Nationale Bloem heeft, is ook aan Vroege Vogels te danken. Zes experts stelden voor het programma een longlist samen met veertig wetenschappelijk verantwoorde kandidaten voor de titel van nationale Nederlandse bloem. Het publiek mocht daarna stemmen welke bloem het werd: dat was heel erg Vroege Vogels. Het werd, zoals we allemaal weten, nummer 39: het madeliefje.

Voor de Irispenning kan niet gestemd worden, maar we zijn er dit jaar toch weer uitgekomen: de Irispenning 2024 gaat naar het team achter Vroege Vogels.

Jury Irispenning 2024

Linda Hovius (juryvoorzitter)

voorzitter Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen

Caspar van den Berg

voorzitter Universiteiten van Nederland

Marc de Beyer

directeur Teylers Museum

Ellen de Bruin

schrijver en redacteur NRC Handelsblad

Amito Haarhuis

directeur Rijksmuseum Boerhaave

Géke Roelink

directeur NEMO Science Museum